

Тема 7. Західноєвропейська та українська культура XVII-XVIII ст. Українське Відродження. Запорозька Січ як феномен світової культури (1648-1781)

Західноєвропейська культура. Античні і середньовічні традиції в культурі цієї епохи.

Наукова революція XVII ст. та формування світоглядних засад культури Нового Часу. Астрономічні досягнення *Галілея*, *Коперника*, *Кеплера*. Обґрунтування геліоцентричної системи Всесвіту. Винаходи англійського фізика, астронома і математика *Ісаака Ньютона* (1643-1727).

Поглиблення розмежування між наукою та релігією. Діяльність французького математика, фізика і філософа *Б.Паскаля*.

Особливості розвитку художньої культури XVII ст. Розповсюдження та протиборство художньо-естетичних течій: *барокко* та *класицизму*. Живопис *П.Рубенса* (1577-1640), творчість *М.Караваджо* (1573-1610), *Рембрандта* (1606-1669). Величність живопису *Д.Веласкеса* (1599-1660). Заснування королівської академії живопису й скульптури (1648) та архітектури (1671) у Франції. Ансамбль Версаля як зразок барокового садово-паркового мистецтва епохи.

Авантюрний роман *Д.Дефо* (1660-1731). “Загублений рай” *Дж.Мільтона* (1608-1674). Сатира *Дж.Свіфта* (1667-1745). Байки *Лафонтена* (1621-1695).

Театральне мистецтво. Драматургія *Лопе де Вега* (1562-1635), *П.Кальдерона* (1600-1681), *П.Корнеля* (1605-1684), *Мольєра* (1622-1672).

Музична культура цього часу: виникнення опери та балету.

XVIII ст. – епоха культури європейського *Просвітництва*. Соціально-економічні умови розвитку духовної культури цієї доби. Рационалістична філософія. Енциклопедизм. Діячі французького Просвітництва: *Ж.Мельє*, *Вольтер*, *Монтеск'є*, *Д.Дідро*, *Ж-Ж.Руссо*, *К.-А.Гельвецій*; німецького – *Лессінг*, *Гете*, *Шіллер*, *Гердер*; англійського – *Д.Дефо*, *Дж.Свіфт*.

Технічні винаходи, що зумовили створення індустріальної цивілізації, – прядильна машина (1733), парова машина (1784).

Барокко як основний напрям в образотворчому мистецтві і в архітектурі цього часу. Творчість *Дж.Тьєполло* (1696-1770).

Трансформація барокового живопису в *рококо*. *Маньєризм*. *Класицизм* як протилежність *бароко*. Просвітительський класицизм і моралізм живопису *Ж.Д.Давіда* (1748-1825).

Виникнення *романтизму* (кінець XVIII ст.). Героїка національно-визвольної боротьби у творчості іспанського художника *Ф.Гойї* (1746-1828). Романтичні мотиви в музиці композиторів *Й.С.Баха*, *В.А.Моцарта*, *Й.Гайдна*.

Поетична творчість народного шотландського поета-романтика *Р.Бернса* (1759-1796).

Україна XVII-XVIII ст.

XVII ст. для України – період розквіту культури, співвідносний за значенням з періодом Київської Русі. Політичні події української історії XVII ст. і їх вплив на культуру України. Культурна діяльність провідних політичних діячів (*П.Сагайдачний*, *Б.Хмельницький*, *І.Мазепа*, *І.Скоропадський*, *К.Розумовський*).

Перехід від середньовіччя до Нового часу в Україні у XVII-XVIII ст. – *український Ренесанс*. Це час, коли в Західній Європі розвивається культура *бароко*. Роль *українського бароко* як найяскравішого чинника ренесансних функцій в Україні. Поширення ідей гуманізму, ствердження величі і винятковості земної людини, пробудження інтересу до людських цінностей. Засновники гуманістичної культури в Україні: *Юрій Дрогобич* (*Котермак*), *Павло Русин*, *Станіслав Оріховський* тощо. Виникнення та розповсюдження *полемічної літератури* (*І.Вишенський*, *В.Суразький*, *З.Копистенський* тощо). *Іконопис* як найпоширеніший вид живопису цього періоду. Поява нових живописних жанрів: *портрета*, *історичного живопису*, *пейзажу*. Збереження рис давньоруського стилю та поява рис романського стилю в *архітектурі*. Виявлення національної духовної культури в усній народній творчості, в звичаях та обрядах українців.

Російське бароко. Життя та творчість *Бартоломео Растреллі*. *Андріївська церква* та *Маріїнський палац* у Києві.

Культура козацької держави (1648-1781). Значення козацько-гетьманської держави для розвитку духовної культури України кінця XVII – початку XVIII ст. Піднесення української архітектури та живопису в кінці XVII – початку XVIII ст. Роль гетьмана *І.Мазепи* (1644-1709) у розповсюдженні *українського (козацького) бароко*.

Розвиток освіти та наукових знань. Початок книгодрукування. Культурна діяльність *Петра Могили*. Освітні заклади. Братські школи. Колегіуми. Культурно-просвітницька діяльність *Києво-Могилянської академії*. Роль церкви в розвитку культури (*П.Могила, І.Гізель, І.Борецький, І.Котинський, Дм.Ростовський*). Полемічна література. Розвиток драматургії і музичного мистецтва. Розвиток освіти в Україні, розквіт *Києво-Могилянської академії* за часи гетьманства *Івана Мазепи*.

Ідеї Ренесансу в Україні. Провідна роль архітектури. Українське барокко як один з проявів ідей українського Відродження.

XVII ст. в народній творчості. Козацькі літописи. Основні риси української поезії (*М.Смотрицький, Л.Баранович, І.Величковський*). Західноєвропейські впливи на розвиток української культури в XVII ст.

Основні тенденції розвитку української культури у XVIII ст. Доба Катерини II в Україні. Обмеження українського слова, українського друку. Негативна роль ліквідації гетьманства і Запорозької Січі для української культури.

Культурно-просвітницьке значення діяльності церкви (*С.Яворський, Ф.Прокопович*).

Духовний світ *Г.Сковороди* (1722-1794). Життя, наукова і педагогічна діяльність. Філософська система.

Особливості української літератури XVIII ст. Поезія і драматургія *Ф.Прокоповича, М.Довгалецького, Г.Кониського*. Творча індивідуальність *С.Климовського* та *І.Некрасевича*. Народні інтермедії. Український ляльковий театр *вертеп*.

“Енеїда” *І.П.Котляревського* як провісник нової української літератури народною мовою.

Матеріальна культура України XVIII ст. Створення національної архітектурної школи (*І.Зарудний, І.Григорович-Барський, С.Ковнір*). Найвизначніші архітектурні пам'ятки цього періоду. Іконопис як основний вид живопису.

Заміна барокового стилю класичним наприкінці XVIII ст. Класицизм як провідний стиль українського живопису (розписи Андріївської церкви у Києві). Роль українців у творенні імперської культури Росії. Портретний живопис у творчості *В.Боровиковського* (1757-1825), *Д.Левицького* (1735-1822), *А.Лосенка* (1737-1773), *К.Головачевського* (1735-1823).

Розвиток української музики (*М.Березовський, А.Ведель*).

Місце культури України XVIII ст. у загальному процесі історії української культури.

Реферати

1. Іспанський живопис кінця XVI – початку XVII ст. (Ель Греко, Д.Веласкес, Х.Рибера).
2. Місце Рембрандта ван Рейна (1606-1669) в історії світової культури.
3. Творчість видатного фламандського живописця XVII ст. Пітера Пауля Рубенса.
4. Антоніс Ван Дейк – яскравий представник фламандської школи живопису (XVII ст.).
5. Мотиви творчості голландського художника Франса Халса (середина XVII ст.).
6. Видатні представники епохи Просвітництва: Вольтер (1694-1778), Жан-Жак Руссо (1712-1778).
7. Основні напрямки західноєвропейського мистецтва XVIII ст. та їх видатні представники.
8. Бароко в західноєвропейському мистецтві.
9. “Густинський літопис” як історичне та літературне джерело України XVII ст.
10. Етичні та філософські погляди Г.С.Сковороди.
11. Культурно-просвітницька діяльність Петра Могили.
12. Києво-Могилянська академія як осередок мистецтва України XVII-XVIII ст.
13. Роль Острозької академії у розвитку культури України.
14. Найвизначніші архітектурні пам’ятки України XVIII ст.
15. Російське бароко. Творчість Бартоломео Растреллі.
16. Побут і звичаї українських козаків.
17. Впливи Ренесансу в українському живописі XVII-XVIII ст.
18. Монастирська культура в Україні.
19. Характерні риси Відродження в Україні.
20. Львівська архітектура XVI ст.
21. Полонізація України та полемічна література.
22. Освіта в Державі Війська Запорозького.
23. Живопис В.Боровиковського, Д.Левицького, А.Лосенка, К. Головачевського.
24. Сутність та характерні особливості барокової культури XVIII ст. в Західній Україні.
25. Впливи класичного стилю в українському живописі та архітектурі у XVIII ст.
26. Український “Версаль”: ландшафтні парки “Софіївка” та “Олександрія”.

Література

1. *Акимов А.А.* Вольтер. – М.: Молодая гвардия, 1970. (Серия “Жизнь замечательных людей”).
2. *Акимов А.А.* Дидро. – М.: Молодая гвардия, 1963. (Серия “Жизнь замечательных людей”).
3. *Левандовский А.П.* Дантон. – М.: Молодая гвардия, 1964. (Серия “ЖЗЛ”).
4. *Левандовский А.П.* Максимилиан Робеспьер. – М.: Молодая гвардия, 1965. (Серия “ЖЗЛ”).
5. *Манфред А.З.* Марат. – М.: Молодая гвардия, 1962. (Серия “ЖЗЛ”).
6. *Манфред А.З.* Наполеон Бонапарт. – М.: Мысль, 1971.
7. *Поршнев Б.Ф.* Мелье. – М.: Молодая гвардия, 1964. (Серия “ЖЗЛ”).
8. *Герман М.Ю.* Давид. – М.: Молодая гвардия, 1964. (Серия “Жизнь замечательных людей”).
9. *Герман М.Ю.* Хогарт. – М.: Молодая гвардия, 1971. (Серия “Жизнь замечательных людей”).
10. *Гюго Виктор.* Девяносто третий год / Пер. с франц. (Любое издание).
11. *Войнич Э.Л.* Овод / Пер. с англ. (Любое издание).
12. *Андреева М.В., Дмитриева О.В.* Художники и скульпторы Италии XVI-XVIII веков. – Л., 1963. (Путешествие в прошлое по залам Эрмитажа).
13. *Гривина А.С.* Искусство XVII века в Западной Европе. – М.: Искусство, 1964. (О творчестве Веласкеса, Рембрандта, Рубенса).
14. *Гривина А.С.* Искусство XVIII века в Западной Европе. – М., 1968.
15. *Западноевропейская художественная культура XVIII в.* – М., 1980.
16. *История искусства зарубежных стран XVII-XVIII вв.* – М., 1988.
17. *Левина И.М.* Искусство Испании XVI-XVII веков. – М.: Искусство, 1965. (О творчестве Диего Веласкеса).
18. *Любимов Л.Д.* Великая живопись Нидерландов. Очерк. – М., 1963. (О творчестве Рубенса, Рембрандта, А. Ван Дейка).
19. *Петров-Дубровский А.А.* Мастер торжествующего света. Повесть о Рембрандте. – М., 1964.
20. *Андрущенко В.Л., Федосов В.М.* Запорозька Січ як український феномен. – К., 1995.
21. *Апанович О.М.* Розповіді про запорозьких козаків. – К., 1998.
22. *Голобуцький В.* Запорозьке козацтво. – К., 1994.
23. *Запорозжя: До історії козацької культури.* – К.: Мистецтво, 1993.

24. *Ісаєвич Я.Д.* Братства та їх роль в розвитку української культури XVI-XVIII ст. – К., 1966.
25. *Білецький П.О.* Нариси з історії українського мистецтва. Українське мистецтво др. половини XIII-XVIII ст. – К., 1988.
26. *Білецький П.О.* Українське мистецтво другої половини XVII-XVIII ст. – К., 1981.
27. *Білецький П.О.* Український портретний живопис XVII-XVIII ст. – К., 1969.
28. *Грушевський М.С.* Духовна Україна. – К., 1994.
29. *Жолтовський П.М.* Художнє життя на Україні в XVI-XVIII ст. – К.: Наукова думка, 1983.
30. Києво-Могилянська академія. – К.: Вища школа, 1988.
31. *Стратий Я.М., Литвинов В.Д., Андрушко В.А.* Описания курсов философии и риторики профессоров Киево-Могилянской академии. – Киев, 1982.
32. Культурне відродження в Україні. – Тернопіль, 1993.
33. *Литвинов В.Д.* Ідеї раннього Просвітництва у філософській думці України. – К., 1984.
34. *Логвин Г.* Украинское искусство X-XVIII вв. – М., 1963.
35. *Любченко В.Ф.* Львівська скульптура XVI-XVII ст. – К., 1981.
36. *Макаров А.* Світло українського бароко. – К.: Мистецтво, 1994.
37. *Марковський Є.* Український вертеп. – К., 1929.
38. *Марченко М.* Історія культури з найдавніших часів до середини XVIII ст. – К., 1961.
39. *Махновець Л.* Григорій Сковорода: Біографія. – К., 1983.
40. *Мицько І.З.* Острозька слов'яно-греко-латинська академія. – К., 1990.
41. *Мьцьк Ю.А.* Украинские летописи XVII в. – Днепропетровск, 1978.
42. *Нічик В.М.* Григорій Сковорода. – К.: Молодь, 1984.
43. *Овсійчук В.А.* Українське мистецтво XVI – першої пол. XVII ст. – К., 1985.
44. Пам'ятки братських шкіл на Україні. Кінець XVI – поч. XVII ст.: Тексти і дослідження. – К., 1988.
45. *Панас К.* Історія української церкви. – Львів, 1992.
46. *Поліщук П.І.* Життя і діяльність Г.С.Сковороди. – К., 1976.
47. *Попов П.М.* Григорій Сковорода. – К.: Дніпро, 1981.
48. *Сковорода Г.С.* Твори в 2-х томах. – К.: Вид-во АН України, 1961.
49. *Табачников И.А.* Мыслители прошлого. Григорий Сковорода. – М.: Мысль, 1972.

50. Українське бароко. Матеріали конгресу Міжнародної асоціації України (27 серпня – 3 вересня 1990 року). – К., 1993.
51. Українське бароко та європейський континент. Архітектура. Образотворче мистецтво, театр і музика. – К., 1991.
52. Ушкалов А. Світ українського бароко. – К., 1994.
53. Філософія Григорія Сковороди. – К., 1972.
54. Хижняк З.І. Києво-Могилянська академія. – К., 1981.
55. Канівець В.В. Кармелюк. – М.: Молодая гвардия, 1965. (Серія “ЖЗЛ”).
56. Щербак В.О. Формування козацького стану в Україні. – К., 1997.
57. Яворницький Д. Історія запорозьких козаків. – К., 1990-1991.
58. Лажечников И.И. Ледяной дом: Роман. (Любое издание).
59. Толстой А.Н. Петр Первый: Роман. (Любое издание).

Тема 8. Західноєвропейська та українська культура XIX-XXI ст.

Західноєвропейська культура XIX ст. Загальні риси розвитку. Захоплення історією. Остаточне відокремлення науки від релігії та філософії. Протиборство та послідовна зміна трьох головних художніх напрямків цього періоду: *класицизму, романтизму та реалізму*. Французькі романтики Е.Делакруа, Т.Жерико, відбиття величі Великої французької революції в їх творчості. Розвиток романтизму і реалізму в середині XIX ст., зв'язок цих напрямків з революційними процесами в Європі 30-40-х рр. Романтичний потяг до боротьби й свободи у творчості А.Міцкевича, Ф.Шопена, Г.Гейне, В.Гюго. Звернення романтиків до народної творчості. Народна мораль та фольклорні сюжети, поєднання романтики та реалізму в казках датського письменника Г.-Х. Андерсена. Народна основа в творчості композиторів-романтиків Ф.Шуберта, Р.Шумана, Б.Сметани, Ф.Шопена.

Поступове відмежування поняття реалізму від *натуралізму* в 60-х рр. XIX ст. Відображення романтизму та реалізму в творах Бальзака, Стендаля, Дікенса, Гейне, Роллана, Голсуорсі тощо.

Розповсюдження філософії позитивізму в творах О.Конта, Г.Спенсера. Вплив теорії позитивізму на формування *натуралізму*. Натуралістична школа Е.Золя у Франції. Її представники: Гі де Мопассан, Е.Гонкур, А.Додє тощо. Поступова втрата ідеалу краси і його заміна ідеалом правдивості зображення життя. Зародження кризи мистецтва.